

Віталій Жмака

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0003-2536-6255

DOI 10.24139/2312-5993/2018.07/101-110

МІСЦЕВА ПРОМИСЛОВОСТЬ СУМСЬКОЇ ОКРУГИ У 20-ті рр. ХХ ст.

Використавши наукову літературу та джерела, зокрема залучивши матеріали Державного архіву Сумської області, автор на основі достовірних даних неупереджено висвітлює становище та діяльність підприємств місцевої промисловості Сумської округи в 20-ті рр. ХХ ст. Називає здобутки і невдачі, перепони, які стояли на шляху розвитку даного сектору промисловості, серед яких були брак фінансів, сировини, палива, проблеми управління тощо. Наприкінці автор доходить висновку, що, незважаючи на різні труднощі, місцева промисловість поступово розвивалася, займала важливе місце в економіці Сумської округи.

Ключові слова: Сумська округа, місцева промисловість, НЕП, підприємство, завод, фабрика, оренда, виробництво.

Постановка проблеми. Промисловість є стрижнем народно-господарського комплексу, головною рушійною силою й каталізатором економічного поступу. За формою підпорядкування радянська промисловість поділялася на союзну, республіканську та місцеву. Важка індустрія, зокрема підприємства металургійної, вугледобувної, машинобудівної та інших галузей, які належали до союзної чи республіканської, неодноразово були предметом наукових досліджень, тоді як підприємства місцевої промисловості нерідко залишалися поза увагою науковців. Хоча саме місцева промисловість часто була основою економічного життя міста, району, округи, області. Зважаючи на це, дослідження процесу становлення й розвитку підприємств місцевої промисловості є важливим і актуальним.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідники неодноразово зверталися до вивчення промисловості України на різних етапах її існування. Так, ті чи інші аспекти розвитку вітчизняної промисловості були висвітлені у працях П. Бакуменка, І. Гальперіна, М. Горбоватого, О. Нестеренка, О. Слуцького, О. Кучера, О. Бута та ін. Важливі узагальнення щодо розвитку промисловості України в 20-х рр. ХХ ст. містяться у працях С. Кульчицького. Проблему діяльності промислових трестів України в роки НЕПу розглядають О. Пиріг та В. Гринчуцький. Хоча роботи згаданих авторів не присвячені безпосередньо місцевій промисловості (або згадують обіжно), їх використання необхідне для уявлення загальної картини розвитку народногосподарського комплексу і тенденцій у промисловості зокрема.

У Державному архіві Сумської області знаходяться фонди, які висвітлюють стан, діяльність, розвиток місцевої промисловості Сумської

округи в роки НЕПу. До них належать Ф.Р. 34, Ф.Р. 206, Ф.Р. 207, Ф.Р. 208, Ф.Р. 665, Ф.Р.1434 та ін. Зокрема, фонд Ф.Р. 34 (Відділи місцевого господарства окрвиконкомів. Сумська округа) подає списки підприємств, характеристику місцевої промисловості, доповіді завідуючого Сумським округовим відділом місцевого господарства про стан і діяльність підприємств місцевої промисловості в 1926–1928 рр. Фонд містить інформацію про контрольні цифри п'ятирічного перспективного плану розвитку місцевої промисловості по Сумській окрузі на 1927–1932 рр.; фонд Ф.Р. 207 (Фабрика віялок ім. Комінтерну Сумського окружного відділу місцевого господарства Сумокрмісцгоспу м. Суми) містить копії наказів, циркуляри та інструкції Вищої Ради Народного Господарства. Виписки з постанов президії окружного виконавчого комітету й відділу місцевого господарства про проведення режиму економії та зниження собівартості продукції, про нормування праці і заробітної плати. Протоколи засідань окружної планової комісії, комунальної і промислової секції міської Ради по затвердженню виробничо-фінансових та кредитних планів на підприємствах місцевої промисловості, звернення до підприємств із виробничих питань. Крім того, протоколи засідань Сумського окружного виконавчого комітету та листування з питань фінансування та представлення звітності; фонд Ф.Р. 206 (Сумська контора об'єднання цегельних заводів Харківського міжрайонного тресту промисловості будівельних матеріалів – Харківбудматеріали), надає відомості про роботу контори цегельних заводів у період НЕПу, можливість простежити співпрацю з цегельними заводами, виявити баланси роботи заводів; Ф.Р. 665 (Сумська міжрайонна рада торфопромисловості). Цей фонд дає можливість ознайомитися з діяльністю торфоуправління та торфопідприємствами (торфорозробки) Сумської округи: накази, інструкції, розпорядження, річні і щомісячні баланси тощо; фонд Ф.Р. 1434 (Уповноважений Харківської Губернської Ради Народного Господарства по Сумському повіту), містить матеріали передачі підприємств в оренду, зокрема умови оренди цегельного заводу, його подальший розвиток та наслідки перебування в оренді (Жмака, 2007).

Отже, Державний архів Сумської області містить низку фондів, у яких знаходиться інформація, що дає можливість дослідити місцеву промисловість Сумської округи в 1920-ті рр., частина яких залучена нами для написання даної статті.

Мета статті. На основі архівних даних ДАСО та наукової літератури дослідити становище й діяльність підприємств місцевої промисловості Сумської округи в 1920-ті рр.

Методи дослідження. При написанні статті ми дотримувалися принципу історизму та об'єктивності. Використані проблемно-хронологічний, аналітико-синтетичний методи дослідження й методи аналізу історичних джерел, узагальнення, систематизації та порівняння, які допомогли розкрити заявлену проблему.

Виклад основного матеріалу. Після революційних, воєнних потрясінь 1910-х рр. економіка країни перебувала у стагнації. Частині підприємств, що не мала достатніх оборотних коштів і сировини, доводилося використовувати систему колективних відпусток для робітників, скорочувати виробництво або взагалі закриватися. Промисловість перебувала у кризовому стані. Вихід із кризи вбачався в нових методах господарювання й реорганізації промисловості. Шляхи реорганізації було відображено в наказі Ради Народних Комісарів, схваленому Центральним Комітетом РКП(б) 9 серпня 1921 р. «Про проведення в життя засад нової економічної політики».

У Харківській губернії, до складу якої належала й Сумська округа, процес реорганізації промисловості відповідно до вимог нової економічної політики розпочався у другій половині 1921 р. Усі підприємства були поділені на певні групи відповідно до їх розмірів, господарського значення, стану устаткування тощо. Найважливіші й життєздатні підприємства включалися в центральні й губернські об'єднання та переводилися на господарський розрахунок. Дрібні підприємства здавалися в оренду державним та кооперативним об'єднанням, приватним особам. Однорідні галузі промисловості об'єднувалися у трести губернського масштабу. Частина підприємств як нежиттєздатна була ліквідована (Жмака, 2008).

Тобто запровадження нової економічної політики принесло нові зміни в розвиток промисловості України, зокрема й місцевої. Аналіз документів дає змогу встановити, що на території Сумської округи діяли підприємства металообробної, шкіряної, поліграфічної, цегельної та торфопромисловості, які належали до місцевої.

Металообробна промисловість випускала фабрикати свого виробу виключно сільськогосподарського типу, тобто пристосовувалася до основного фактора економіки округи – сільського господарства.

Умови розвитку шкіряної промисловості викликалися тими самими обставинами, що й металообробної, але з тією різницею, що металообробна промисловість розвивалася на ґрунті місцевого збуту своїх фабрикатів та на ввізній сировині, тоді як шкіряна – на ґрунті місцевої сировини.

Поліграфічна промисловість мала для свого розвитку базу: цукрову та гуральну, яку обслуговувала повною мірою й розвивалася рівномірно розвиткові промисловості округи, пристосовуючись до потреб такої в поліграфічних виробках.

Динамічно розвивалася цегельна промисловість, зростанню якої сприяло інтенсивне сільськогосподарське та житлове будівництво в містах і селищах.

За характером продукції що випускалася, підприємства місцевої промисловості розподілялися на такі групи: «... 1) Металообробна промисловість, до якої належали: завод «Сільмаш», фабрика віялок, фабрика фарб, цвяховий завод. Всі ці підприємства були об'єднані під загальною

назвою «Сільмашцвях». Крім того механічні майстерні Сумпрофшколи та Білопільські майстерні; 2) Шкіряна промисловість складалася з одного діючого заводу та одного консервованого; 3) Поліграфічна промисловість складалася з таких підприємств: по м. Сумах – друкарня ім. Комінтерна, друкарня ім. Шевченка та одна літографія; по м. Білопілля – одна друкарня; по м. Лебедину – одна друкарня; 4) Цеглова промисловість складається з 5-ти цегельень; 5) Торфорозробки, що мають 5 агрегатів» (Відділи, 1924).

Особливості діяльності підприємств місцевої промисловості впливали на динаміку працюючого населення на них. Число працюючих змінювалося в залежності від пори року. Оскільки частина підприємств місцевої промисловості були сезонними, то і кількість робітників на них збільшувалася або зменшувалася із виробничою необхідністю. Так, наприклад, у 1926–1927 рр. їх кількість змінювалася: робітників з 1069 до 1741 чол., молодшого обслуговуючого персоналу з 75 до 93 чол., службовців з 115 до 129 чол. (Довідник, 1929).

Питання розвитку місцевої промисловості знайшло своє відображення й у місцевій пресі. Зокрема, газета «Плуг і Молот» від 15 травня 1926 р., яка видавалася партійними, виконавчими та профспілковими органами повідомляє, що 3-й Округовий З'їзд Рад Сумщини визнає: «...місцева промисловість унаслідок достатньої уваги й допомоги Уряду значно оживилася». Далі газета повідомляє, що окружний з'їзд Рад Сумщини висуває перед Урядом такі завдання: «...продовжувати курс на розвиток державної й місцевої промисловості під кутом зору пристосування й устаткування підприємств до вироблення не тільки фабрикатів, але і засобів виробництва. Продовжувати курс на піднесення державної промисловості, все одно допомагаючи також розвиткові місцевій. Звернути увагу на впорядкування планомірного постачання місцевої промисловості полуфабрикатами, що виробляє державна промисловість» (Газета «Плуг і Молот», 1926, 15 травня). Тобто це свідчить, що органи місцевої влади були стурбовані частковим дисбалансом у розвитку місцевої та державної промисловості, що впливало на перспективи розвитку виробництва.

У Сумській окрузі були підприємства-лідери, про які регулярно писала преса. Підтвердженням цього може слугувати повідомлення в газеті «Вісті» про популярність продукції фабрики: «Віялки фабрики Гетенка дуже популярні серед споживачів Харківщини і на їх є великий попит. Це з'ясовується тим, що ці віялки значно легші інших конструкцій, продуктивніші і при тому далеко кращі щодо конструкції» (Газета «Вісті», 1922, 5 липня). Добру роботу фабрики відмічає й Комунальна секція Міськради: «Промплан за 1925/26 операційний рік виконано на 103 %, продажна ціна продукції на 7 % понизилася, якість продукції поліпшилася, середня заробітна плата зросла і становить 47 крб. 52 коп.» (Фабрика віялок, 1923–1933).

З метою раціонального використання коштів і кращого управління, деякі підприємства місцевої промисловості були об'єднані та укрупнені. Так, випис із наказу по Сумському окружному відділу місцевого господарства від 1-го вересня 1926 р. за № 276 параграф 2 свідчить: «Фабрика фарб з 1-го вересня біжучого року об'єднується з фабрикою віялок. Завідуючому останньою, тов. Борзих пропонується прийняти управління фабрикою фарб. Бухгалтерія і рахівничий фабрики фарб тов. Литвиненко В.К. з 1-го вересня б.р. вливається в загальну бухгалтерію віялочної фабрики» (Фабрика віялок, 1923–1933). Таке ж рішення було ухвалено і Комунальною Секцією Міськради від 5 листопада 1926 р.: «Лічити необхідним зробити в найближчий час територіальне об'єднання фабрики віялок із заводом «Сільмаш», як однорідні два підприємства, чим можливо буде досягнути скорочення накладних витрат і раціоналізації виробництва» (Фабрика віялок, 1923–1933).

Гострий дефіцит вугілля, залізної руди та інших видів сировини негативно впливали на розвиток підприємств металургійної промисловості, у тому числі й на місцеву. Особливо відчутно це було в першому півріччі 1926/27 операційного року, про що свідчить звернення Вищої Ради Народного Господарства УСРР від 26 жовтня 1926 р.: «ВРНГ УСРР, доводячи про становище з металом до відома зацікавлених підприємств, аби запобігти негативних наслідків, пропонує протягом перших двох кварталів біжучого операційного року не поширювати виробництва поза межі фактичного виробництва 1925–1926 року й вести його лише в межах реального одержання металу по складених умовах з метало постачальними організаціями. Становище остільки загрозове, що здержатись на досягнутому рівні минулого операційного року треба навіть вважати за найкращий вихід» (Фабрика віялок, 1923–1933).

Це дає підстави припустити, що головна увага керівних органів зосереджувалася на основних галузях народного господарства СРСР, підприємствах союзного й республіканського значення. Така ситуація безпосередньо впливала на можливість функціонування підприємств.

До підприємств місцевої промисловості Сумської округи належав і завод «Сільмаш». Він був заснований на підставі постанови РНК СРСР від 17 липня 1923 р. «Про державні підприємства» як Сумський завод сільськогосподарських машин і знарядь «Сільмаш» і входив разом з іншими місцевими підприємствами металообробної промисловості в об'єднання «Сільмашцвях». У 1930 р. підприємству було присвоєне ім'я Артема, а з 1933-го р. завод був приєднаний до Сумського машинобудівного заводу ім. Фрунзе і переобладнаний під цех центрифугобудування. Матеріали про існування заводу в роки НЕПу знаходяться у Ф.Р. 208 (Сумський завод сільськогосподарських машин ім. Артема. Українського тресту машинобудування «Укрсільмаш» м. Суми) (Державний архів, 2002).

На території округи функціонували й більш дрібні підприємства місцевої промисловості. До таких належали: механічні майстерні в м. Білопілля, механічні майстерні Сумської професійної школи, шкіряні заводи, поліграфічні підприємства. З перемінним успіхом функціонували торфопідприємства (торфорозробки).

Досить вагоме місце займала цегельна промисловість. Цегельні заводи були об'єднані в Сумську контору цегельних заводів Харківського міждрайонного тресту промисловості будівельних матеріалів (Харківбудматеріали), яка налічувала п'ять підприємств.

З метою якнайшвидшої відбудови народного господарства країни було допущено в той період існування концесій, приватних і орендних підприємств. Особливо поширеною була орендна промисловість. Постановою Уряду від 5 липня 1921 р. була дозволена здача в оренду державних підприємств, які перебували у віданні Вищої Ради Народного Господарства. 8 серпня 1921 р. РНК УСРР видала постанову, якою регламентувала порядок здачі підприємств в оренду. Таким чином, було передано в оренду як організаціям, так і приватним особам (у тому числі колишнім власникам) тисячі дрібних підприємств (Жмака, 2008; Історія, 1981), серед них були й такі, що належали до місцевої промисловості.

На Харківщині орендна кампанія почалася в липні 1921 р. В оренду здавались підприємства, які в основному не діяли, котрі не могли бути пущені силами ХГРНГ, ті, котрі потребували значного ремонту й дообладнання, тобто значних капіталовкладень. Між власником та орендарем складався договір на предмет здачі в оренду та експлуатацію підприємства. Прикладом може слугувати передача в оренду Сумським Відділом Народного Господарства Сумському Райвідділу Губсоюзу цегельного заводу: «Сумотнархоз передає в арендное пользование на предмет эксплуатации находящийся в его Сумотнархозе ведении предприятия, а именно: кирпичный завод быв. Говоркова и Абрамзона состоящий из земельного участка, возведённых на нём построек и оборудования, машин, живого и мёртвого инвентаря, а также локомотива, кирпично-делательных машин, Гофманской печи, сарай, казармы и контора, находящиеся около г. Сум по Стецковскому шляху губернии Харьковской, сроком на один год, считая с 12 декабря 1921 г. по 11 число декабря месяца, года 1922, для производства на означенном предприятии изготовления кирпича строительного и гончарного» (Уповноважений, 1921–1923). Розглянувши договір про здачу в оренду Сумським Відділом Народного Господарства – Сумському Райвідділу Губсоюзу цегляного заводу, Губстром повідомляє про умови оренди: «1) завод здається на один год; 2) минимум производства 350 тыс. штук обожжённого кирпича; 3) арендная плата исчисляется в 38% с выработки» (Уповноважений, 1921–1923). Далі можемо, простежити діяльність заводу, який перебуває в

оренді: «Первый год аренды оказался для Райсоюза весьма неблагоприятным и вместо ожидавшейся прибыли или хотя бы безубыточности дал Райсоюзу убыток в размере 1.444.800 руб (Зн. 1922 г.), что составляет 38 % всего оборота завода» (Уповноважений, 1921–1923). Намагаючись знайти вихід із ситуації, що склалася, Райсоюз звертається з проханням до Харківської Губернської Ради Народного Господарства (ХГРНГ) залишити оренду заводу за собою і зменшити орендну плату. Після деяких незгод і уточнень 28 грудня 1922 р. в м. Суми між Правлінням Сумського Райсоюзу Споживчих Товариств з однієї сторони та ХГРНГ, яку представляв Уповноважений по Сумському повіту тов. Воробей, укладено договір на здачу в оренду 5-го Сумського цегельного заводу (був. Говоркова і Абрамзона), умови оренди наступні: «а) срок аренды определяется в два года т.е. с 2 января 1923 года по 2 января 1925 года; б) завод передаётся арендатору для производства строительного кирпича в количестве не менее восьмисот тысяч (800.000) штук в год, без потерь на его угар; в) за арендное пользование заводом в течении указанного срока арендатор отчисляет сдастчику десять процентов (10 %) производственного минимума, т.е. 80.000 штук первого сорта строительного кирпича...» (Уповноважений, 1921–1923). Навіть за нових умов оренди, Райсоюз не зміг забезпечити нормальне функціонування заводу, більше того, запустити виробництво в 1923 р., називаючи низку причин, серед яких слабка реалізація готової продукції й недостатня кількість палива. Орендар прохає ХГРНГ відмінити орендну плату на 1923 р. за цегельний завод, але отримавши відмову і не вбачаючи іншого виходу, 3 серпня 1923 р. звертається до ХГРНГ: «Райсоюз принуждён просить о расторжении договора от 28 декабря 1922 года» (Уповноважений, 1921–1923).

Таким чином, приклад цегельного заводу свідчить, що не всі підприємства, які були здані в оренду, розвивалися успішно і приносили прибуток. Це можна пояснити багатьма причинами, але найімовірніше проблема полягала в організації управління державних органів, які першочергову роль відводили союзній та республіканській промисловості, а вже потім місцевій, не беручи до уваги специфіку й особливості розвитку, різноманітні податки і комісійні збори, великі відсотки орендної плати та ін.

Цікавим є й те, що деякі підприємства, які мали б належати до союзного чи республіканського підпорядкування, належали до відомо місцевого господарства. До таких належав Лифінський державний спиртогорілчаний завод, який розташовувався в селі Лифінь Сумської округи, хоча всі важливі питання щодо функціонування підприємства (обсяги виробництва, ціни на сировину, продаж продукції) узгоджувалися безпосередньо між керівництвом заводу з Укрцентроспиртом та ВРНГ, про це можна дізнатися з пояснювальної записки на калькуляцію спирту на 1928–1929 рр.: «Спирт имеет быть продан по наряду ВСНХ Центроспирту и

поставляться по нарядам Центроспирта на станцію залізничних доріг, один вагон в кожен три дні» (Спирто-горілки заводи, 1919–1986). Особливості виробництва пояснюються тим, що Українською Економічною Радою в 1922 р. була затверджена постанова про об'єднання державних гуралень України під назвою «Спиртотрест». Гуральні, що знаходились у віданні «Спиртотресту», можна було передавати в експлуатацію губраднаргоспам, цукротресту, кооперативним сільськогосподарським об'єднанням та приватним особам, згідно з приписами, що виробляла УРНГ (Газета «Вісті», 1922, 28 березня). Загалом за 1927–1929 рр., завод успішно розвивається й навіть збільшує закупівельні ціни на сировину, що забезпечує безперебійне функціонування підприємства: «Цены на сырье взяты конвенционные: ячмень – 92 коп., просо – 75 коп., картофель – 23 коп., плюс расстояние. Возможно, что эти цены будут изменены в сторону повышения, как это было за прошлый год» (Спирто-горілки заводи, 1919–1986).

Оцінку результатів роботи місцевої промисловості Сумської округи надають звіти Сумського окружного відділу місцевого господарства про стан і діяльність підприємств місцевої промисловості в 1926–1928 рр.: «Місцева промисловість Сумської округи своєю гнучкістю та асортиментом продукції правильно пристосовується до умов розвитку економіки округи, зокрема до сільського господарства...» (Відділи, 1930); та звіт Сумського окружного комітету КП(б)у VII округової партконференції, яка відбулася 14 листопада 1927 р. і розглядала питання розвитку промисловості: «Місцева промисловість округи як за передвійськову добу, так і добу її реорганізації після війни, пристосувалася до економічних умов округи» (Социалистическое строительство, 1983). Відповідні результати стали наслідком «опіки» ВРНГ, яка вимагала від місцевих органів влади надати всіляку підтримку й допомогу місцевій промисловості, сподіваючись, що саме вона забезпечить селян необхідною продукцією й буде середньою ланкою між промисловістю і сільським господарством. Тобто місцева промисловість розвивалася, поширювала виробництво, була перспективною у своїй діяльності. Це підтверджують і контрольні цифри п'ятирічного перспективного плану місцевої промисловості по Сумській окрузі на 1927–1932 рр. (Відділи, 1930).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Місцевій промисловості певний час не приділялося належної уваги. Вона розвивалася виключно за рахунок власних коштів, яких було недостатньо, що призводило до ускладнень роботи підприємств. Утім, незважаючи на різні труднощі розвитку, що були викликані недостатньою фінансовою підтримкою, браком сировини й палива, проблемами господарського управління тощо, місцева промисловість поступово поширює свою діяльність. Вона відіграла помітну роль в економічному житті Сумської округи, була невід'ємною складовою промисловості Харківської губернії.

Цією публікацією ми лише частково заповнили прогалину, яка полягає в недостатньому вивченні місцевої промисловості, а тому, цілком очевидно, вона потребує подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Відділи місцевого господарства окрвиконкомів. Сумська округа (1924). *Державний архів Сумської області. Ф.Р.34. Оп.1 Спр.52* (Departments of local economy of okrvykonkomiv. Sumy region (1924). *State archive of Sumy Region. F.R.34. D.1 C.52*).
2. Відділи місцевого господарства окрвиконкомів. Сумська округа (1930). *Державний архів Сумської області. Ф.Р.34. Оп.1 Спр.107* (Departments of local economy of okrvykonkomiv. Sumy region (1930). *State archive of Sumy Region. F.R.34. D.1 C.107*).
3. Газета «Вісті» (1922). 28 березня, 70 (*Newspaper «Izvestiia» (1922) 28 March, 70*).
4. Газета «Вісті» (1922). 5 липня, 146 (*Newspaper «Izvestiia» (1922) 5 July, 146*).
5. Газета «Плуг і Молот» (1926). 15 травня, 56 (*Newspaper «Plough and sickle» (1926) 15 May, 56*).
6. *Державний архів Сумської області: Путівник* (2002) / Автори-упоряд.: Л. Покидченко та ін.; Редкол. Р. Пиріг та ін. Суми (*State archive of Sumy region: Guide (2002) / authors: I. Pokydchenko, et al.; Edited by. R. Pie, etc. Sumy*).
7. *Довідник Сумської округи 1928 р. Розділ VI. Промисловість* (1929). Суми (*Handbook of Sumy districts 1928 r. Section VI. Industry (1929) Sumy*).
8. Жмака, В. М. (2007). Місцева промисловість Сумської округи Харківської губернії в 20-х рр. XX ст. (до характеристики фондів Державного архіву Сумської області). *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*, 767, 73–77 (Zhmaka, V. M. (2007). The local industry of Sumy districts of Kharkov province in the 20s of the twentieth century (characteristics of the holdings of the State Archives of Sumy region). *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. History of Ukraine. Ukrainian studies: historical and philosophical science*, 767, 73–77).
9. Жмака, В. М. (2008). Промисловість міста Ізюм у період нової економічної політики. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки*, 835, 57–66 (Zhmaka, V. M. (2008). Industry of Iziium city in the period of new economic policy. *Bulletin of Kharkiv National University named after V. N. Karazin. History of Ukraine. Ukrainian studies: historical and philosophical science*, 835, 57–66).
10. *Історія української РСР. Короткий нарис* (1981) / за ред. Ю. Кондуфора. Київ: Наукова думка (*History of Ukrainian SSR. Short essay (1981) / ed. by Yu. Kondufor. Kyiv: Naukova dumka*).
11. *Социалистическое строительство на Сумщине, 1921 – июнь 1941: Сб. документов и материалов* (1983). Харьков: Прапор (*Socialist construction in Sumy, 1921-June 1941: Col. of documents and papers (1983). Kharkiv: Prapor*).
12. Спирто-горілчані заводи та комбінати (1919–1986). *Державний архів Сумської області. Ф.Р.180. Оп.1 Спр.2* (Spirits plants and factories (1919–1986). *State archive of Sumy Region. F.R.180. D.1 C.2*).
13. Уповноважений ХГРНГ по Сумському повіту (1921–1923). *Державний архів Сумської області. Ф.Р.1434. Оп.1 Спр.1* (*Authorized HGRNG in Sumy Region (1921–1923). State archive of Sumy Region. F.R.1434. D.1 C.1*).
14. Фабрика віялок ім. Комінтерну Сумського окружного відділу місцевого господарства Сумокрмісгоспу м. Суми (1923–1933). *Державний архів Сумської області*.

Ф.Р.207. Оп.1 Спр.7 (Factory of winnows named after Komintern of Sumy regional Department of the local economy Sumokrmischospu, Sumy (1923–1933). State archive of Sumy Region. F.R.207. D.1 C.7).

РЕЗЮМЕ

Жмака Віталій. Местная промышленность Сумской округи в 20-е гг. XX ст.

Используя научную литературу и источники, в частности материалы Государственного архива Сумской области, автор на основе достоверных данных объективно освещает состояние и деятельность предприятий местной промышленности Сумской округи в 20-е гг. XX ст. Называет достижения и неудачи, препятствия, которые стояли на пути развития этого сектора промышленности, среди них были отсутствие финансов, сырья, топлива, проблемы управления и т.д. В конце автор приходит к выводу, что несмотря на различные трудности, местная промышленность постепенно прогрессировала, занимала важное место в экономике Сумской округи.

Ключевые слова: Сумская округа, местная промышленность, НЭП, предприятие, завод, фабрика, аренда, производство.

SUMMARY

Zhmarka Vitaliy. Local industry of Sumy region in the 20's of the XX century.

Using scientific literature and sources, in particular the materials of the State Archive of Sumy region, the author, on the basis of reliable data, impartially highlights situation and activities of local industry enterprises in Sumy District in the 20s of the XX century. He notes that among enterprises of local industry, which were located on the territory of Sumy district, there were enterprises of metalworking, leather, printing, brick and peat industry, and lists them. The author considers peculiarities of activity, level of their development, which varied depending on the support of the state, production opportunities, as well as the nature of the products produced and demand for them, etc. It is indicated that some of the enterprises belonging to the local district industry were seasonal, which affected the number of employed people, which increased or decreased, depending on the production necessity. Among the enterprises of the local industry in the district, there were also leaders-enterprises, about which local press wrote regularly, putting them as an example and benchmark for others.

The new economic policy brought about changes in the development of Ukrainian industry, including the local ones. Such measures of the NEP as unification and consolidation for the purpose of rational use of funds and better management, lease of enterprises by organizations and former owners, found a place in our region. The author gives examples of such measures among the local industry of the Sumy district. He recalls achievements and failures, obstacles that were on the way of development of this sector of industry, among which – lack of finance, raw materials, fuel, management problems, etc. The author also emphasizes that development of local industry in the second half of the XX century was restrained artificially by both higher and local authorities, which favored development of enterprises of union and republican significance.

In the end, the author comes to the conclusion that, despite the difficulties that were of a different nature, the local industry of the Sumy District during 1920s gradually began to develop, spread its activities. He played a prominent role in the economic life of the district, was an integral part of industry of Kharkiv province.

Key words: Sumy district, local industry, NEP, enterprise, plant, factory, lease, production.